

RIIGIKOHUS

RIIGIKOHUS
ÕIGUSTEABE OSAKOND

**MAKSEKÄSU KIIRMENETLUSE KOHTUPRAKTIKA
PROBLEEME**

Kohtupraktika analüüs

Margit Vutt
kohtupraktika analüütik

Tartu
juuni 2011

Sisukord

1. Analüüsi eesmärk	3
2. Maksekäsu kiirmenetluse olemus.....	3
3. Maksekäsu kiirmenetluse eeldused	4
3.1. Lepinguline nõue kindla rahasumma saamiseks	4
3.1. Nõude suurus kui maksekäsu kiirmenetluse eeldus. Nõude jaotamine osadeks	7
4. Maksekäsu vaidlustamine TsMS § 489 ¹ alusel	8
4.1. Nõude põhjendamatus kui maksekäsu kiirmenetlust välistav asjaolu.....	8
4.2. Vastuväited nõudele kui määruskaebuse esitamise alus.....	9
4.3. Olukord, kus võlgnik ei saanud vastuväidet makseettepanekule esitada temast sõltumatu mõjuva põhjuse tõttu	10
5. Menetlusdokumentide kättetoimetamine.....	11
5.1. Isiklik allkirja vastu kättetoimetamine ja kättetoimetatuks lugemine (nn asenduskättetoimetamine)	11
5.2. Tallinna Ringkonnakohtu praktika menetlusdokumentide kättetoimetamise kohta.....	12
6. Muud menetluslikud probleemid.....	15
6.1. Avaldaja poolt esialgselt väljendatud tahte muutmine	15
6.2. Menetluse peatamine ja peatumine maksekäsu kiirmenetluses.....	16
6.3. Määruskaebuse esitamine maksekäsu kiirmenetluses	16
6.4. Varatu ühing ja maksekäsk.....	17
Kokkuvõte	19

1. Analüüsi eesmärk

Analüüsi eesmärgiks on käsitleda maksekäsu kiirmenetluse probleeme – analüüsida maksekäsu kiirmenetluse eeldusi, maksekäsu vaidlustamise võimalusi, menetlusdokumentide kättetoimetamisega seotud ja muid esile kerkinud õiguslikke küsimusi. Analüüsi aluseks olid Tallinna Ringkonnakohtu 2008.-2010. a. lahendid, mis olid kättesaadavad kohtute infosüsteemi (KIS) vahendusel.¹

2. Maksekäsu kiirmenetluse olemus

Maksekäsu kiirmenetluse sisseviimise eesmärgiks oli teatud lihtsamate nõuete menetlemise kiirendamine ja menetlusökoonoomia, mis on iseenesest põhiseaduslikku järku väärtus. Teisalt on kõnealusele menetlusvormile omane formaliseeritud olemus² ja tulenevalt menetluse kiirusest ja lihtsustatud olemusest püsib oht, et see võib hakata riivama võlgniku õigust ausale ja läbipaistvale kohtumenetlusele. Õiguskirjanduses on märgitud, et maksekäsu kiirmenetlusele on iseloomlik, et selles ei tuvastata asjaolusid.³ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskirjas märgitu kohaselt *rahuldab kohus maksekäsu kiirmenetluse avalduse, kontrollimata nõude tõendatust*.⁴ Algselt sisaldus eelnõus ka säte, mille kohaselt kohus ei rahulda maksekäsu taotlust, kui avaldus ei ole veenev (st kui selles esitatud väidete tõendatust eeldades ei ole nõue vähemalt osaliseltki põhjendatud). Veenvuse klausel jäi seadusest sellisel kujul siiski välja.

Alates 1. jaanuarist 2006, mil kõnealune menetlusvorm tsiviilkohtumenetluse seadustikku sisse viidi, on TsMS-i vastavaid sätteid korduvalt muudetud ja menetluse formaliseeritust teatud määral vähendatud. Mitmed muudatused on seejuures tehtud Euroopa maksekäsu määruse mõjul.⁵

Seega on maksekäsu kiirmenetlus tavalise hagimenetlusega võrreldes enam formaliseeritud ja toimub suurel määral esitatud dokumentide ja neis kajastuvate andmete alusel. Teatavat analoogiat võib leida registrimenetlusest, millele on sama moodi iseloomulik suhteliselt suur formaalsus. Ka maksekäsu kiirmenetluses on kontrolli objektiks eelkõige avaldus ise ja selles esitatud andmete koosseis (TsMS § 482). Tõsi küll, erinevalt maksekäsu kiirmenetlusest on registrimenetluse olemus seaduses selgemini reguleeritud (näiteks tuleneb ÄS § 33 lg-test 5 ja 6, et registripidaja teeb lahendeid eelkõige talle esitatud dokumentide alusel ja keeldub kande

¹ Analüüsis esitatud seisukohtadel ei ole siduvat mõju ja need ei ole käsitatavad Riigikohtu seisukohana. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis.

² V. Kõve. Aegumise peatumine hagi esitamise või muu menetlustoimingu tegemisega kohtus või kohtuväliselt. – Juridica VII/2010, lk 526.

³ T. Tampuu. Tsiviilasja menetluse peatamine teise menetluse tõttu. – Juridica II/2010, lk 103.

⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu. 28 SE I. Arvutivõrgus: <http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=033370012&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11>.

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12. detsember 2006, millega luuakse Euroopa maksekäsmenetlus. – ELT L 399, 30.12.2006, lk 1-32.

tegemisest, kui dokumendid ei vasta seaduse nõuetele. Samuti on Riigikohus selgitanud registripidaja kontrollkohustuse ulatust registrimenetluses.⁶

3. Maksekäsu kiirmenetluse eeldused

Maksekäsu kiirmenetluse eeldused tulenevad TsMS §-st 481 ja nendeks on:

- **Avaldaja ja võlgniku vahel peab olema eraõiguslik suhe.** Kui poolte vahel on avalik-õiguslik suhe ja nõue tuleneb näiteks halduslepingus sätestatud kohustusest, siis ei ole seda võimalik maksekäsu kiirmenetluses maksta panna.
- **Poolte vahel on lepinguline suhe, või küll lepinguväline võlasuhe, kuid on olemas tasumiseks kohustav kokkulepe (nt võlatunnistus).** Lepinguvälistest nõuetest kohaldatakse maksekäsu kiirmenetlust erandina ka juhul, kui nõue tuleneb liikluskindlustusseadusest või korteriomanike ühisuse või korteriühistu ja korteriomanike vahelisest suhtest.
- **Nõue seisneb kindla rahasumma maksmises.** Näiteks on VÕS § 127 lg 6 kohaselt võimalik olukord, kus kahju tekkimise fakt on selge, kuid hüvitise suurus ebaselge ja sel juhul on kohtul õigus määrata kahjuhüvitise suurus. Kuna maksekäsu kiirmenetlus on formaliseeritud menetlus ja kahju suuruse määramine nõuab asja sisulist läbivaatamist, siis ei ole maksekäsu kiirmenetlus kohane menetlusliik juhul, kui nõutakse kahju hüvitamist ilma summat konkretiseerimata (nt viitega VÕS §-le 127 lg 6). Eeltoodu on muu hulgas ka põhjuseks, miks on välistatud mittevahalise kahju hüvitamise nõuete makspanek maksekäsu kiirmenetluses (TsMS § 481 lg 2 p 3).

Kui maksekäsu kiirmenetluse eeldused ei olnud täidetud, siis on võlgnikul õigus esitada maksekäsu peale määruskaebus (TsMS § 489¹ lg 2 p 3).

3.1. Lepinguline nõue kindla rahasumma saamiseks

Iseenesest võib kindla rahasumma maksmise kohustus tuleneda erinevatest alustest. Maksekäsu kiirmenetluses on kindla rahasumma all mõeldud **eelkõige juhtumeid, kus üks lepingupool võlgneb teisele lepingujärgse rahalise soorituse.**

Maksekäsu kiirmenetluse praktikas on tõusetunud küsimus, kas maksekäsu kiirmenetluses on võimalik nõuda ka suulisest lepingust tulenevat võlga. Ühe näitena on seejuures toodud juhtum, kus sissenõudja nõuab müüjalt lepingutingimuste mittevastava auto müügiga tekitatud kahju (auto parandamiseks tehtud kulutuste) hüvitamist.

VÕS § 11 lg 1 kohaselt kehtib üldiselt lepingu vormi vabadus – kui seaduses ei ole sätestatud lepingu kohustuslikku vormi, siis on lubatud sõlmida leping kas suuliselt, kirjalikult või mis tahes muus vormis. Kuna maksekäsu kiirmenetluse sätete juures puuduvad piirangud, siis **ei ole välistatud suulisest lepingust tuleneva nõude makspanek maksekäsu kiirmenetluses, kui kõik seaduses sätestatud menetluse eeldused on täidetud.**

Omaette küsimus on, kuidas tõlgendatakse praktikas mõistet „kindel rahasumma“ – kas siin on mõeldud üksnes selliseid summasid, mis otseselt tulenevad lepingulisest

⁶ RKTkm 4.02.2009 nr 3-2-1-139-08.

soorituskohustusest (n.-ö täitmisnõuded, näiteks müügihinna, üüri, teenuse eest tasumisele kuuluva summa nõue) ja muust piisavalt määratletud alusest (nt korteri kommunaalkulud), või on siin mõeldud üldse igasuguseid rahasummasid, mille tasumise kohustus võib tuleneda ka mõne spetsiifilise õiguskaitsevahendi kasutamisest (nt lepingust taganemise korral tekkiva tagasitäitmisvõlasuhte raames tasumisele kuuluva summa nõue, lepingurikkumisest tuleneva kahjuhüvitise nõue jmt). Ühest küljest on maksekäsu kiirmenetlus kujundatud eelkõige n-ö selgete nõuete menetlemiseks, kuigi selle instituudi konkreetseid eesmärke ei ole õiguskirjanduses täpsemalt väljendatud. Teisest küljest peaks võlgnikul maksekäsu menetluses olema võimalik maksettepanekule vastu vaielda ja sel juhul kasvab menetlus nagunii üle hagimenetluseks.⁷ Näiteks saab võlgnik väita, et talle ei ole lepingust taganemisest nõutavas korras teatatud, mis tähendab, et taganemise formaalsed eeldused puuduvad ja taganemine on tühine ning sellest tulenevalt puudub avaldajal õigus nõuda ka lepingu järgi saadu tagastamist. Samuti näeb seadus ette määruskaebuse esitamise võimaluse, kui maksekäsu eeldused ei olnud avaldaja arvates täidetud.

Analüüsi autor on seisukohal, et võimalikud on kaks erinevat tõlgendust. Esimene võimalus on tõlgendada „vaidlustamata rahalist nõuet“ kitsendavalt ja väita, et maksekäsu kiirmenetlusele alluvad ainult lepingulised täitmisvõlad. Kui kasutada tõlgendamisel analoogia korras Euroopa maksekäsu menetluse jaoks sõnastatud eesmärke, milleks on vastava määruse kohaselt „vähendada kohtukulusid **vaidlustamata rahalisi nõudeid** käsitlevate piiriüleste juhtumite korral“, siis võiks ka siseriikliku maksekäsu kiirmenetluse objektiks pidada esmajoonel sellised nõuded, mis seisnevad eelkõige lepingulises (täitmata) soorituskohustuses.

Teiseks võib väita, et mõisted „vaidlustamata rahasumma“ ja „kindel rahasumma“ ei pea tingimata tähendama, et võlg peaks piirduma täitmata soorituskohustusega, vaid piisab, kui summa on avaldaja poolt määratletud, nähtub avalduses kirjeldatud asjaoludest, tuleneb selgest alusest, ja selle suurus ei sõltu kohtu diskretsioonist. Analüüsi autori arvates tulekski mõistet „lepingust tulenev nõue kindla rahasumma maksmiseks“ mõista mitte väga kitsalt, sest see piiraks asjatult maksekäsu kiirmenetluse rakendusala. Kuid **tuleb arvestada, et nõude ebaselgus ja teatud vastuväidete olemasolu välistab maksekäsu kiirmenetluse.**

Eelnevaga seondub üks praktikast pärinev juhtum, kus poolte vahel oli töövõtuleping, mille mõlemad pooled ka täitsid – töö tulemus anti üle ja tellija tasus töö eest. Hiljem selgus aga, et töö oli tehtud puudustega. Tellija esitas maksekäsu kiirmenetluses nõude ja nõudis puudusega töö eest makstud raha tagastamiseks. Tekkis küsimus, kas niisugune nõue üldse allub kõnealusele menetlusliigile. Võlgniku arvates ei olnud tegemist lepingust tuleneva selge nõudega, sest nõude sisuks oli lepingulise õiguskaitsevahendi kohaldamine. Kirjeldatud juhtumi korral on analüüsi autori arvates maksekäsu kiirmenetlus lubatud juhul, kui:

- **1) poolte vahel on tekkinud tagasitäitmisvõlasuhe (avaldaja on lepingust taganenud) või kui avaldaja on hinda alandanud.** Nii taganemine kui hinna alandamine on kujundusõigused ja kui vastavalt on tehtud kas taganemisavaldus või hinna alandamise avaldus, nõutud VÕS § 189 lg 1 järgi tasuta tagastamist ja teine pool ei ole mõistliku aja jooksul nõutud summat tasunud, siis on maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamise eeldus ilmselt olemas. Kui aga asjaoludest nähtuvalt sellist avaldust tehtud ei ole, st kujundusõigust ei ole kasutatud, siis puudub ka alus maksekäsu kiirmenetluseks (analoogselt on maksekäsu kiirmenetlus TsMS § 481 lg 2

⁷ TsMS § 485 lg 2 lause 2 kohaselt ei pea võlgnik vastuväidet isegi põhjendama.

p 1 kohaselt välistatud juhul, kui nõue küll eksisteerib, aga see ei ole veel muutunud sissenõutavaks).

- **2) avaldaja on ka ise täitnud tagasitaitmisvõlasuhtest tuleneva kohustuse.** Nimelt võib maksekäsu kiirmenetluse kohaldamise kirjeldatud olukorras välistada ka see, kui võlgnik saab esitada vastuväite, et avaldaja ei ole tagasitaitmisvõlasuhtest tulenevat kohustust täitnud (VÕS § 189 lg 1 ja TsMS § 481 lg 2 p 1), st ei ole ise andnud üle seda, mis ta on tagasitaidetava lepingu järgi saanud.

Analüüsi autor leiab, et üldjuhul peaks maksekäsu kiirmenetluses saama panna maksma igasuguseid lepingulisi rahasumma maksmisele suunatud nõudeid ja puudub mõistlik põhjus, miks peaks see menetlusliik piirduma täitmisvõla nõuetega ja välistama nt õiguskaitsevahenditest tulenevad nõuded. Kui vaadata, kuidas on maksekäsu kiirmenetluse olemus sõnastatud nt Saksa õiguses, siis ka seal on tegemist „kindla rahasumma sissenõudmisele suunatud menetlusega“, st eesmärk on formuleeritud sarnaselt. Kuna Saksamaal on see menetlusvorm juba oluliselt kauem kasutusel olnud, siis võib küsida selle järele, kas seal on maksekäsu kiirmenetluse eelduseks rahalise nõude n-ö absoluutne selgus. Õiguskirjanduse kohaselt see nii ei ole ja põhimõtteliselt on seda menetlusvormi võimalik kasutada väga erinevate tsiviilkohtumenetluse korras menetlemisele kuuluvate rahasummade sissenõudmiseks.⁸ Samas ei saa muidugi märkimata jätta, et meie normide kujunemist on oluliselt mõjutanud just Euroopa maksekäsu regulatsioon, mis kujutab endast teatavat kompromissi liikmesriikide arusaamadest sellest menetlusliigist.

Mis puudutab kohtupraktikat, siis **tsiviilasjas nr 2-08-25280** on Tallinna Ringkonnakohus märkinud, et lepingu järgi enamakstud summa tagasinõue allub maksekäsu menetlusele.⁹

Analüüsi autori arvates on meie praeguse regulatsiooni juures problemaatiline hoopis see, et maksekäsu kiirmenetlusele on allutatud nõuded, mis oma koormavuse tõttu võivad olla vastuolus heade kommetega. Näiteks Saksa ZPO § 688 lg 2 p 1 kohaselt ei saa maksekäsu kiirmenetluses nõuda sisse summasid, mis tulenevad nn liigkasuvõtmise tunnustele vastavatest tarbijakrediidilepingutest. Sellise piirangu eesmärgiks on vältida olukorda, kus maksekäsu kiirmenetluses pannakse lihtsustatud korras maksma heade kommete vastastest ja seega tühistest tehingutest tulenevaid nõudeid.¹⁰

Eestis on vastupidi – sms-laenudest jmt „erilistest“ tarbijat koormavatest krediidivormidest tulenevate võlgade sissenõudmine toimub üldjuhul maksekäsu kiirmenetluses ja analüüsi autori arvates ei ole tegelikkuses realiseerunud ka TsÜS § 86 muutmise eesmärk – kehtestada liigkasuvõtmise tunnustele vaatavatele tehingute jaoks heade kommete vastasuse eeldus ja kaitsta kõnealuse spetsiifilise võlasuhte võlgnikke.¹¹ Tühisuse hindamise ja sellele reageerimise võimalused formaliseeritud menetluses on ebaselged. Pigem võib eeldada, et praktikas ei hinda kohus maksekäsu kiirmenetluses tehingu võimalikku tühisust ja formaalses menetluses on seda menetlejalt ka keeruline nõuda.

⁸ T. Rauscher *et al.* Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. 3. Auflage 2007, § 688, Rn 5.

⁹ TlnRgKm 9.03.2010. nr 2-08-25280.

¹⁰ O. Jaurenig. Zivilprozessrecht. 29. Auflage. 2007, S. 285; T. Rauscher *et al.* Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. 3. Auflage 2007, § 688, Rn 9.

¹¹ Eelnõu seletuskirja kohaselt on *seaduseelnõu väljatöötamise [---] tinginud viimasel ajal seoses kiirlaenude võtmisega teravalt kerkinud õiguskorra kitsaskohad, mis ei võimalda tekkinud probleeme ühiskonna õigustundele ja sotsiaalsetele vajadustele vastavalt lahendada*. Vt Tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse (365 SE III) eelnõu seletuskiri.

Analüüsi autori arvates nähtub eelnevast, et materiaalõiguslikud lahendused ei saa tuua edu ilma neile vastavate kohaste menetlusõiguslike reegliteta. Regulatsiooni probleemsele ja muutmise vajadusele on õiguskirjanduses ka varem viidatud.¹²

3.1. Nõude suurus kui maksekäsu kiirmenetluse eeldus. Nõude jaotamine osadeks

Üheks praktikas tõusetunud probleemiks on ka **nõuete osadeks jagamine** ehk nn splittimine.

TsMS § 481 lg 2² kohaselt on maksekäsu kiirmenetluses menetletava nõude maksimummäär 6400 eurot, mis hõlmab nii põhi- kui ka kõrvalnõuet. Sellest tulenevalt on tekkinud küsimus, kas on lubatud nõude jaotamine osadeks ja mitme avalduse esitamine juhul, kui koguvõlg seda summat ületab. Samuti võib püstitada küsimuse, kas juhul, kui nõue kokku on suurem kui 6400 eurot, on seaduse mõtte kohaselt lubatud maksekäsu kiirmenetluse korras nõuda sisse 6400 eurot ja ülejäänud osa nõudest panna maksma hagimenetluses.¹³

Analüüsi autor on seisukohal, et kui nõue kokku ületab 6400 eurot, siis peaks kogu nõude maksmapanek toimuma hagimenetluses ja kohus peaks tegema määruse maksekäsu kiirmenetluse avalduse rahuldamata jätmise kohta TsMS § 483 lg 2 p 1 alusel. Maksekäsu kiirmenetluse eelduste mittetäidetuse korral on võlgnikul TsMS § 489¹ lg 2 p 3 kohaselt õigus esitada maksekäsu peale määruskaebus.¹⁴

Ka olukord, kus avaldaja pöördub kohtu poole kõigepealt põhinõudega ja hiljem kõrvalnõudega ning nende summa ületab kokku seaduses ettenähtud nõude maksimaalse lubatava suuruse, on käsitatav samamoodi nagu nõuete ositi esitamine – kui seadus sätestab keelu menetleda maksekäsu kiirmenetluses nõuet, milles põhivõlg ja kõrvalnõuded kokku moodustavad suurema summa kui 6400 eurot, siis ei ole kohtul alust sellist nõuet kiirmenetluses menetleda ka siis, kui see esitatakse osadena. Avalduses peab olema eraldi näidatud, kui suur on põhinõue ja kui suur kõrvalnõue, viivise arvestuse korral ka selle arvestuse alus (TsMS § 482 lg 1 p 3). Kui aga avalduse andmed ei vasta tõele, siis võib olla tegemist olukorraga, kus avaldaja on andnud valekinnituse.¹⁵

¹² K. Saare, K. Sein, M. A. Simovart. Laenusaja õiguste kaitse sms-laenu lepingute puhul. – Juridica I/2010, lk 48.

¹³ TsMS-i muudatuste väljatöötamisel oli kaalumisel ka nõude maksimummäärast loobumine, kuid see ettepanek ei jõudnud seadusesse.

¹⁴ Omaette küsimus võib olla see, mil moel saab kohus kontrollida, kas tegemist võib olla ühest ja samast alusest tuleneva nõudesummaga, mida üritatakse n-ö jaoks lihtsustatult maksma panna.

¹⁵ TsMS § 482 lg 1 p 61 kohaselt peab avaldus sisaldama kinnitust, et avaldaja on esitanud andmed ausalt oma parimate teadmiste kohaselt ja on teadlik, et tahtlik valeandmete esitamine kohtule võib kaasa tuua kriminaalvastutuse.

4. Maksekäsu vaidlustamine TsMS § 489¹ alusel

4.1. Nõude põhjendamatus kui maksekäsu kiirmenetlust välistav asjaolu

Tsiviilasjas nr 2-08-75592 märkis Tallinna Ringkonnakohus, et nõue on selgelt põhjendamatu juhul, kui arvestades maksekäsu alusena avalduses toodud asjaolusid, ei ole nõuet õiguslikult võimalik rahuldada.¹⁶

Üks praktikas tekkinud küsimusi on see, kas ja kui võrd peab avaldust menetlev kohus hindama nõudega seotud sisulisi asjaolusid, arvestades seda, et tegemist on formaliseeritud menetlusega. **Tsiviilasjas nr 2-08-15515** vaidlustas võlgnik määruskaebuses muu hulgas ka maksekäsu sisulise põhjendatuse. Tallinna Ringkonnakohus tühistas maksekäsu küll põhjusel, et makseettepanekut ei toimetatud võlgnikule kätte isiklikult allkirja vastu, kuid märkis, et muu hulgas tuleb kontrollida ka seda, ega nõue ei ole selgelt põhjendamatu (TsMS § 489¹ lg 2 p 3).¹⁷ Ringkonnakohus leidis, et maksekäsu kiirmenetluse avalduses esitatud nõudest osa on selgelt põhjendamatu. Nimelt soovis avaldaja võlgnikult kahjuhüvitisena intressi väljamõistmist tarbijakrediidilepingu ülesütlemisele järgnenud aja eest, niisugune nõue ei põhinenud aga seadusel – seaduses sätestatud imperatiivse keelu tõttu lõpeb tarbijakrediidilepingu ülesütlemise korral intressi maksmise kohustus ülesütlemisele järgneva aja eest (VÕS § 416 lg 3 ja § 421) ja seega ei ole võimalik nõuda intressi ka kahjuna ajavahemiku eest, mil võlausaldaja kaotas võimaluse saada kasu tasutava intressina. Lisaks sellele nõudis avaldaja võlgnikult leppetrahvi, tarbijakrediidilepingu ülesütlemise puhuks sõlmitud leppetrahvi kokkulepe on aga tühine, sest niisugust tagajärge VÕS § 415 lg 1 ette ei näe ja tarbija kahjuks ei saa seaduses sätestatust kõrvale kalduda (VÕS § 421).¹⁸ Seega leidis ringkonnakohus, et maksekäsu tühistamiseks oli alus ka põhjusel, et maksekäsu eeldused ei olnud antud juhul täidetud. Samasugust seisukohta väljendas ringkonnakohus ka **tsiviilasjas nr 2-08-51217**.¹⁹

Kohtupraktikas on esinenud ka teisi juhtumeid, kus võlgnik palub maksekäsu tühistada, tuginedes sellele, et maksekäsu kiirmenetluse eeldused ei olnud täidetud või rikuti muul olulisel viisil maksekäsu kiirmenetluse tingimusi või nõue, mille sissenõudmiseks maksekäsu kiirmenetlus läbi viidi, on selgelt põhjendamatu. Näiteks **tsiviilasjas nr 2-08-45690** tugines määruskaebuse esitaja nõude selgele põhjendamatusel, kuna nõue ei põhinenud faktidel ega olnud dokumentaalselt tõendatud. Tallinna Ringkonnakohus märkis 16. oktoobri 2009. a. määruses, et maksekäsu kiirmenetluses tõendeid kohtule ei esitatagi, vaid märgitakse tõendite lühikirjeldus, mida avaldaja saaks kasutada oma nõude tõendamiseks hagimenetluses (TsMS § 482 lg 1 p 5). Kuna avaldaja oli kirjeldanud nii tõendeid kui ka nõude aluseks olevaid asjaolusid (TsMS § 482 lg 1 p 4), siis olid maksekäsu kiirmenetluse eeldused täidetud.

¹⁶ TlnRgKm 28.08.2009 nr 2-08-75592.

¹⁷ TlnRgKm 17. 06. 2009 nr 2-08-15515.

¹⁸ Ringkonnakohus viitas ka Riigikohtu otsustele tsiviilasjades nr 3-2-1-122-07 ja 3-2-1-120-08.

¹⁹ TlnRgKm 30. 06. 2009 nr 2-08-51217 (AS BIGBANK nõue füüsilise isiku vastu summas 6000 krooni).

4.2. Vastuväited nõudele kui määruskaebuse esitamise alus

Tallinna Ringkonnakohtu erinevat praktikat on põhjendanud küsimus, kas ja millisel juhul võivad nõude suhtes eksisteerivad vastuväited olla määruskaebuse esitamise aluseks. TsMS § 481 lg 2 p 1 kohaselt on nõude mittesissenõutavuse ja nn kohustuste vastastikususe vastuväited loetud asjaoludeks, mille puhul saab väita, et maksekäsu menetluse eeldused ei ole täidetud ja seega vastavat menetlusliiki kasutada ei saa. Seega on võimalus maksekäsk vaidlustada kindlasti olemas juhul, kui nõue, mida püütakse maksma panna, ei ole sissenõutav või kui nõude esitamine sõltub vastastikuse kohustuse täitmisest ja kohustus ei ole veel täidetud.

Üheks olukorraks, kus kohustuse täitmine sõltub teise poole kohustuse täitmisest, on lepingu tagasitäitmise juhtumid. Näiteks võib VÕS § 189 lg 1 kohaselt kumbki lepingupool lepingust taganemise korral nõuda tema poolt lepingu alusel üleantu tagastamist ning saadud viljade ja muu kasu väljaandmist, kui ta tagastab kõik üleantu. Taganemisest tulenevad kohustused peavad lepingupooled täitma üheaegselt.

Kohustuste täitmist ja sissenõutavust reguleerib VÕS § 82, mille viies lõige annab üldised juhised vastastikuste kohustuste täitmiseks ja selle kohaselt peavad lepingupooled oma vastastikused lepingulised kohustused täitma üheaegselt, kui üheaegne täitmine on võimalik ja lepingust või võlasuhte olemusest ei tulene teisiti. Kui ühe lepingupool kohustus on teha teatud ajavahemiku jooksul teatavaid tegusid ja teine lepingupool võib kohustuse täita ühekorraga, peab teine lepingupool üldjuhul täitma kohustuse pärast seda, kui esimene on oma kohustuse täitnud.

Vastastikuste kohustuste täitmise põhimõttest tuleneb ka VÕS §-s 111 ette nähtud õiguskaitsevahend, mille sisuks on kohustuse täitmisest keeldumine. Viidatud paragrahvi esimese lõike kohaselt võib üks lepingupool juhul, kui lepingupooltel on lepingust tulenevad vastastikused kohustused (vastastikune leping), oma kohustuse täitmisest keelduda, kuni teine lepingupool on oma kohustuse täitnud, täitmist pakkunud või andnud täitmiseks tagatise või on kinnitanud, et ta kohustuse täidab. Sama paragrahvi kolmanda lõike kohaselt ei või kohustuse täitmisest keelduda, kui see ei oleks asjaolusid arvestades mõistlik või ei vastaks hea usu põhimõttele, eelkõige kui teine lepingupool on oma kohustuse suuremas osas või oluliste puudusteta täitnud.

Seega on maksekäsu kiirmenetluses vajalik lisaks formaalsetele eeldustele kontrollida, kas nõue, mida avaldaja soovib maksma panna, on sissenõutav ja kas ei ole tegemist olukorraga, kus nõue sõltub teise poole kohustuse täitmisest ja teine pool ei ole kohustust veel täitnud. Oma otsuse saab menetleja teha nende andmete alusel, mis talle on esitatud.

Tsiviilasjas nr 2-08-69216 esitas võlgnik määruskaebuses väite, et maakleritasu, mida nõutakse maksekäsu järgi, ei ole sissenõutavaks muutunud. Ringkonnakohtus asus aga seisukohale, et tegemist on sisuliselt vastuväitega avaldaja nõudele, mis oleks tulnud esitada maksettepanekus võlgnikule teatavaks tehtud tähtaja jooksul ja mida õigeaegselt esitamata jätmise korral ei ole võimalik enam esitada.²⁰

Kuid näiteks **tsiviilasjas nr 2-08-91709** analüüsis ringkonnakohtus pikalt seda, kas määruskaebusele lisatud tõendite alusel on nõue sissenõutav või mitte, hinnates olukorda seega sisuliselt. Viidatud asjas jõudis ringkonnakohtus lõpuks järeldusele, et *ei ole võimalik nõustuda kaebuse esitajaga, et tõendatud on asjaolu, et tegemist oli/on sissenõutavaks*

²⁰ TlnRgKm 15.06.2009 nr 2-08-69216.

mittemuutunud nõudega. Erinevalt eelnevalt viidatud lahendist tegeles ringkonnakohus antud juhul vastuväite sisulise hindamisega.²¹

Tsiviilasjas nr 2-07-6605 tugines võlgnik määruskaebuses sellele, et võlgniku ja avaldaja vahel on sõlmitud kohtuväline kokkulepe, millest tulenevalt võlgnik kustutab võlga igakuiste osamaksetega. Sisuliselt oli tegemist võla ümberkujundamise vastuväitega. Ringkonnakohus oli seisukohal, et tegemist on sisulise vastuväitega avaldaja nõudele, mis oleks tulnud esitada makseettepanekus võlgnikule antud tähtaja jooksul ja mida õigeaegselt esitamata jätmise korral ei ole võimalik enam esitada.²²

Eelnevast nähtub, et ringkonnakohtu praktika maksekäsu tühistamisel vastuväidete olemasolu tõttu on eri juhtumite puhul erinev. Maksekäsu menetleja teeb oma otsustused nende andmete põhjal, mis talle avalduses esitatakse. Kui võlgnik esitab määruskaebuse ja lisab sellele dokumendid, mis tõendavad, et maksekäsu kiirmenetluse eeldused ei olnud juba algselt täidetud, siis tekib tõesti küsimus, kas maksekäsk tuleb tühistada või mitte ja kas saab väita, et makseettepanekule vastuväite mitteesitamisega kaotas võlgnik võimaluse tugineda hiljem sisulistele vastuväidetele. Analüüsi autor toetab seisukohta, et juhul, kui avaldusest nähtuvalt olid maksekäsu eeldused täidetud ja võlgnik makseettepanekule vastuväidet ei esitanud, siis ei peaks ta hiljem määruskaebuses saama tugineda täiendavatele tõenditele maksekäsu eelduste puudumise kohta.

Kohtuliku aktivismi määr on tegelikult laiem probleem ja tõusetub ühel või teisel viisil mitmesuguste tsiviilõiguslike vaidluste lahendamisel ja eri tüüpi kohtumenetlustes. Eesti kohtupraktikas on täheldatav „sotsiaalse menetlusmudeli pealetung“ – kohtult eeldatakse järjest suuremat rolli „objektiivse tõe väljaselgitamisel“ ja seda isegi nendes kohtuasjades, millele on omane formaliseeritus. Samasugusele tendentsile Leedus on viidanud ka Vilniuse Ringkonnakohtu kohtunik Goda Ambrasaite-Balyniene, märkides, et vaatamata sellele, et sealne maksekäsu kiirmenetlus on kujundatud tõenditeta ja formaliseeritud menetlusena, kipuvad kohtud olema aktiivsed selgitamiseks välja objektiivset tõde, mistõttu selle menetlusliigi tähendus lihtsustatud menetlusena on vähenenud.²³ Analüüsi autori arvates ei tohiks TsMS-i sätete tõlgendamine viia selleni, et läheks kaduma maksekäsu kiirmenetluse algne eesmärk – kiire täitedokumendi saamise võimaldamine olukorras, kus võlgnik võlale vastu ei vaidle.

4.3. Olukord, kus võlgnik ei saanud vastuväidet makseettepanekule esitada temast sõltumatu mõjuva põhjuse tõttu

25. mai 2009. a. määruses **tsiviilasjas nr 2-08-26263** asus Tallinna Ringkonnakohus seisukohale, et vastuväite esitamist takistavaks mõjuvaks põhjuseks ei ole olukord, kus võlgnik saab makseettepaneku kätte üks päev enne haiglasse minekut. Ringkonnakohus leidis, et sellises olukorras oleks võlgnik saanud esitada makseettepanekule vastuväite, sest vastuväite esitamine ei eelda juriidilist analüüsi ega sisulise vastuse koostamist, vastuväite esitamiseks piisab vastava formulari kohtule ärasaatmisest. Analüüsi autori arvates ei pruugi

²¹ TlnRgKm 13.10.2009 nr 2-08-91709.

²² TlnRgKm 3.02.2009 nr 2-07-6605.

²³ G. Ambrasaite-Balyniene. Kohtuniku roll Leedu tsiviilkohtumenetluses. – Juridica III/2011, lk 217-218.

üks päev enne haiglasse minekut siiski olla piisav, et inimene saaks teha endale selgeks makseettepaneku olemuse ja korraldada vastuväite esitamise.

Ka 2. juuni 2009. a. määruses **tsiviilasjas nr 2-08-27567** hindas Tallinna Ringkonnakohus makseettepanekule mittevastamist haiguse tõttu ja märkis, et vastavalt TsMS § 422 lg-le 1 on mõjuvaks põhjuseks menetlustoimingu tegemata jätmiseks eelkõige poole ootamatu haigestumine, mille tõttu isik ei saanud vastavat toimingut teha. Ringkonnakohus rõhutas, et mitte igasugune haigestumine ei anna alust väita, et isik ei saanud temast mitteoleneval mõjuval põhjusel õigeaegselt vastuväidet esitada ja kui näiteks tegemist ei olnud võlgniku ootamatu haigestumisega ega sellise haigestumisega, mis oleks takistanud tal seaduses ettenähtud perioodil vastuväite koostamist ja postiasutuse kaudu või muul viisil kohtule edastamist, siis puudub alus maksekäsu tühistamiseks.

Tsiviilasjas nr 2-08-69216 põhjendas võlgnik määruskaebust asjaoluga, et ta ei saanud vastuväidet makseettepanekule esitada temast sõltumatu mõjuva põhjuse tõttu – ta on Suurbritannia kodanik ja ei valda eesti keelt ning sel põhjusel ei saanud ta aru talle kätte toimetatud makseettepaneku sisust ega vajadusest esitada makseettepanekule vastuväide. Võlgnik eeldas, et asjas määratakse kohtuistung, kus tal on võimalik kõik oma vastuväited advokaadi abil esitada. Ringkonnakohus märkis määruses,²⁴ et TsMS § 32 lg 1 kohaselt toimub kohtumenetlus ja kohtu asjaajamine eesti keeles ja § 33 lg 4 näeb ette, et kohus korraldab menetlusosalise jaoks kohtulahendi võõrkeelde tõlkimise üksnes menetlusosalise soovil ja tingimusel, et menetlusosalist ei esinda menetluses esindaja ja talle on antud menetlusabi tõlkekulude kandmiseks. Kohus asus seisukohale, et võlgnik ei ole selgitanud, mis takistas tal makseettepaneku saamisel pöörduda kohtu poole selgituse saamiseks ja sellest tulenevalt ei ole võlgnik mõjuva põhjuse olemasolu põhistanud.

5. Menetlusedokumentide kättetoimetamine

5.1. Isiklik allkirja vastu kättetoimetamine ja kättetoimetatuks lugemine (nn asenduskättetoimetamine)

Menetlusedokumentide kättetoimetamisel on kohtupraktikas üldiselt põhjustanud palju probleeme isiklikult allkirja vastu kättetoimetamise eristamine kättetoimetamise muudest juhtudest, eelkõige nn asenduskättetoimetamist reguleerivate sätete (TsMS §-d 323-327) kohaldamine.

Maksekäsu kiirmenetluses välistab isiklik kättetoimetamine osaliselt võlgniku võimaluse esitada maksekäsu peale määruskaebus (TsMS § 489¹ ls 2 p 1). Asenduskättetoimetamise erinevad variandid seevastu ei taga isikliku kättetoimetamise nõude täitmist. Sama kehtib ka esindajale kättetoimetamise kohta. Näiteks saab menetlusedokumendi sama advokaadibüroo teisele advokaadile üleandmisega lugeda küll kätte toimetatuks, kuid täitmata on isiklikult allkirja vastu kättetoimetamise nõue.

Ka juriidilisele isikule menetlusedokumendi kättetoimetamisel on oluline teha vahet isiklikul allkirja vastu kättetoimetamisel ja tavalisel kättetoimetamisel. TsMS § 323 võimaldab lugeda menetlusedokumendi kättetoimetatuks dokumendi üleandmisega juriidilise isiku töötajatele, kes püsivalt viibivad juriidilise isiku äriruumis või osutavad talle muu sarnase lepingu alusel

²⁴ TlnRgKm 15. 06. 2009 nr 2-08-69216.

püsivalt teenuseid, sõltumata sellest, kas nad on volitatud isiku nimel dokumente vastu võtma või kas nende puhul tuleks eeldada sellise volituse olemasolu. Kuid mitte igale töötajale üleandmist ei saa lugeda dokumendi kättetoimetamiseks juriidilisele isikule või tema esindajale isiklikult allkirja vastu TsMS § 415 lg 1 p 1 tähenduses. **TsMS § 415 lg 1 p 1 tähenduses saab dokumendi juriidilisele isikule või tema esindajale isiklikult allkirja vastu kättetoimetatuks lugeda vaid siis, kui nimetatud sätte alusel dokumendi vastuvõttev isik on ühtlasi ka juriidilise isiku lepinguline esindaja TsMS § 218 tähenduses või juriidilise isiku seaduslik esindaja.**²⁵ 21. aprilli 2009. a. määruses tsiviilasjas nr 2-08-24021 väljendas seda seisukohta ka Tallinna Ringkonnakohus, märkides, et sekretär ei ole juriidilise isiku seaduslik esindaja.

Üheks küsimuseks, mis on seoses kättetoimetamisega tõusetunud spetsiifiliselt maksekäsu kiirmenetluses, on see, kuidas tõlgendada võlgniku määruskaebuse esitamise alust, mis on sätestatud TsMS § 489¹ lg 2 punktis 1. Vastavalt nimetatud normile **on võlgnikul õigus esitada määruskaebus, kui maksettepanek toimetati võlgnikule kätte muul viisil kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega ja võlgniku süüta ei toimetatud seda kätte õigel ajal ning seetõttu ei olnud võlgnikul võimalik esitada õigeks ajaks vastuväidet.** Praktikas põhjustab ebaselgust küsimus, millist olukorda võib pidada selliseks, kus isiklik allkirja vastu kättetoimetamine osutub võimatuks võlgniku süül. Analüüsi autori arvates peaks võlgniku võimalus esitada määruskaebus kindlasti olema välistatud juhul, kui ta pahauskselt hoiab kõrvale menetlusdokumentide vastuvõtmisest. Isikliku kättetoimetamise võib võlgniku süül ebaõnnestunuks lugeda ilmselt ka juhul, kui isik saab teatud aadressil pidevalt kõik muud saadetised kätte, kuid ei saa kätte kohtu saadetud dokumente. Tegelikuses on normi sisu kujundatav tõlgendamise kaudu ja üheks äärmuslikuks tõlgenduseks võib olla ka see, et igasuguse isikliku kättetoimetamise ebaõnnestumise eest olukorras, kus isiku tegelik aadress ei vasta rahvastikuregistri andmetele, kannab vastutust võlgnik. See, kuivõrd usutav on määruskaebust läbivaatava kohtu jaoks võlgniku süü, sõltub ka asjaolude dokumenteeritusest.

Tegelikult peaks nii TsMS § 489¹ lg 2 punkti 1 (võlgniku süüta ei toimetatud maksettepanekut õigel ajal kätte ja seetõttu võlgnik ei saanud õigel ajal esitada vastuväidet) kui ka punkti 2 (võlgnik ei saanud temast sõltumatu mõjuva põhjuse tõttu esitada vastuväidet) kohaldamine andma ühesuguse tulemuse – **mõlemal juhul on normi eesmärgiks anda vaidlustamisvõimalus sellele võlgnikule, kes ei saanud õigel ajal esitada vastuväidet temast sõltumata mõjuva põhjuse tõttu.** TsMS § 489¹ lg 2 p 1 ja 2 peaksid koostoimes andma ühesuguse tulemuse, normide eesmärgiks on tagada võlgnikule samasugused õigused nagu tagaseljaotsuse peale kaja esitamise korral ja võimaldada menetlus n-õ taastada juhul, kui võlgnik ei saanud maksettepanekule mõjuval põhjusel vastata.

5.2. Tallinna Ringkonnakohtu praktika menetlusdokumentide kättetoimetamise kohta

Tsiviilasjas nr 2-08-16469 toimetati maksettepanek kätte võlgniku abikaasale, vastavad asjaolud nähtuvad ka toimikust. 2. aprilli 2009. a. määruses märkis ringkonnakohus: *Nõustuda ei saa maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitanud isiku arvamusega, nagu piisaks määruskaebuse rahuldamata jätmiseks asjaolust, et maksettepanek oli võlgnikule TsMS §*

²⁵ Vt RKTko 26.03.2009 nr 3-2-1-19-09, p 15.

322 lõikes 1 sätestatud arvestades kätte toimetatud. Osundatud normi kohaselt, kui menetluskohandi saajat ei saada tema eluruumis kätte, loetakse dokument saajale kättetoimetatuks ka kättetoimetamisega tema eluruumis elavale või perekonda teenivale vähemalt neljateistkümnendaastasele isikule. Seega on iseenesest õige väide, et võlgnikuga samas eluruumis elavale abikaasale kättetoimetamisega loetakse maksettepanek ka võlgnikule kättetoimetatuks. Sellest ei piisa aga määruskaebuse rahuldamata jätmiseks, sest TsMS § 489¹ lg 2 punktis 1 sätestatu kohaselt on võlgnikul vaatamata sellele, et maksekäsk loetakse talle kätte toimetatuks, õigus maksekäsk vaidlustada, kui seda ei ole võlgnikule kätte toimetatud isiklikult ja esinevad teised osundatud punkti kohaldamise eelduseks olevad asjaolud. Antud juhul oli ringkonnakohtu seisukoha järgi maksekäsu tühistamise aluseks olukord, kus maksekäsk toimetati kätte võlgnikuga kooselavale pereliikmele, kes jättis selle õigel ajal võlgnikule edastamata.

Ka **tsiviilasjas nr 2-08-18919** võttis toimiku andmetel maksettepaneku vastu võlgniku abikaasa, võlgnik aga väitis, et tema abikaasale maksettepanekut tegelikult üle antud ei ole. 27. veebruari 2009. a. määruses leidis ringkonnakohus, et maksekäsu tühistamiseks puudub alus, sest võlgniku väide ei ole usutav – allkiri väljastusteatel on sarnane võlgniku abikaasa allkirjaga rahvastikuregistris. Ringkonnakohus leidis, et kaebajal oli võimalus maksettepanek kätte saada ja sellele õigeaegselt vastata.

Tsiviilasjas nr 2-08-54196 tugines võlgnik asjaolule, et talle ei ole maksekäsku isiklikult kätte toimetatud, võlgniku süüta ei toimetatud maksekäsku talle õigeaegselt kätte ning seetõttu ei saanud ta maksettepanekule vastuväidet esitada. Kuid määruskaebuse esitaja ei toonud välja asjaolusid, mille alusel oleks saanud sellisele järeldusele jõuda. Toimiku materjalidest nähtuvalt anti maksettepanek võlgniku juhatuse liikme isale üle 03.09.2009.a. Dokument anti üle samal aadressil, mis oli ka võlgniku juhatuse liikme rahvastikuregistri järgne aadress. Samale aadressile saadeti ka maksekäsk, mille võttis samuti vastu võlgniku juhatuse liikme isa ja selle sai võlgniku juhatuse liige kätte ning esitas selle peale tähtaegselt määruskaebuse. Määruskaebuses ei ole viidatud ühelegi asjaolule, mille alusel saaks järeldada, et maksettepanek jäi võlgnikule viimase süüta õigeaegselt kätte toimetamata, ja et seetõttu ei saanud võlgnik õigeaegselt määruskaebust esitada. Ringkonnakohus märkis,²⁶ et olukorras, kus kohtudokument võetakse vastu eluruumis, kus võlgniku juhatuse liige elab ja selle võtab vastu võlgniku juhatuse liikmega ühes eluruumis elav võlgniku juhatuse liikme täisealine perekonnaliige (antud juhul isa) ning kui samalt aadressilt isa poolt vastu võetud menetluskohandid on võlgniku juhatuse liige hiljem õigeaegselt ning korrektselt kätte saanud, ei piisa maksekäsu tühistamiseks üksnes määruskaebuse esitaja väitest, et ta ei ole isiklikult kohtudokumenti vastu võtnud. Võlgnik oleks pidanud määruskaebuses esile tooma ka konkreetsed asjaolud, mille alusel oleks kohus saanud jõuda veendumusele, et konkreetsed kohtudokumenti ei edastatud õigeaegselt võlgniku juhatuse liikmele, ning et seetõttu ei saanud ta õigeaegselt vastuväidet esitada.

Tsiviilasjas nr 2-08-61585 üritas kohtutäitur 4. mail 2009. a. maksettepanekut üle anda kaebaja abikaasale, kes keeldus seda vastu võtmast ja käskis selle postitada. Kohtutäitur postitas dokumendi. Ringkonnakohus²⁷ jättis määruskaebuse rahuldamata ja maksekäsu jõusse, märkides, et kohtul ei ole põhjust mitte uskuda kohtutäituri poolt väljastusteatete märgitud andmeid.

Ringkonnakohus motiveeris oma lahendit järgnevalt.

²⁶ TlnRgKm 8.01.2010 nr 2-08-54196.

²⁷ TlnRgKm 17.11. 2009 nr 2-08-61585.

TsMS § 315 lg 1 järgi võib menetlusdokumendi kätte toimetada kohtutäitur ja sama paragrahvi lg 7 järgi võib kohtutäitur anda menetlusdokumendi üle muule isikule kui saajale üksnes seaduses sätestatud juhtudel. TsMS § 322 lg 1 sätestab, et kui menetlusdokumendi saajat ei saada tema eluruumis kätte, loetakse dokument saajale kättetoimetatuks ka kättetoimetamisega tema eluruumis elavale vähemalt neljateistkümneaastasele isikule. Seega võis kohtutäitur makseettepaneku üle anda kaebaja abikaasale. TsMS § 315 lg 7 lause 3 järgi võib TsMS § 322 lg-s 1 nimetatud isik keelduda dokumendi saajale üleandmiseks vastuvõtmisest üksnes juhul, kui ta põhistab, et tal ei ole võimalik dokumenti saajale üle anda. TsMS § 325 sätestab, et kui isik seadusliku aluseta keeldub dokumendi vastuvõtmisest, loetakse dokument kätte toimetatuks alates selle vastuvõtmisest keeldumisest. Dokument jäetakse sel juhul saaja eluruumi või pannakse saaja postkasti. Kaebaja abikaasa ei ole põhistanud, miks ta ei saanud kaebajale makseettepanekut üle anda. Seega keeldus kaebaja abikaasa 4. mail 2009 makseettepaneku vastuvõtmisest seadusliku aluseta ja TsMS § 325 järgi loeti makseettepanek kättetoimetatuks selle postkasti panemisega. Kuna makseettepanek oli võlgnikule kättetoimetatud muul viisil kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega, siis pidi võlgnik esile tooma asjaolud, miks ei toimetatud seda talle õigel ajal kätte ja et kättetoimetamata jätmine oli toimunud võlgniku süüta. Kaebaja väited, et 4. mail 2009 ei viibinud kedagi korteris, kus dokument väidetavalt kätte toimetati, olid paljasõnalised ja põhistamata.

Ka **tsiviilasjas nr 2-07-57321** esitatud määruskaebuse kohaselt ei toimetatud makseettepanekut kätte võlgnikule isiklikult, vaid see anti üle tema emale. Võlgnik sai maksettepanekuga tutvuda alles 16. detsembril 2008. a, mil oli juba koostatud ka maksekäsk. Võlgnik märkis, et talle saadetakse aeg-ajalt ema aadressile posti, mille ta külaskäikude ajal kaasa võtab. Kuna aga võlgnik viibis novembris ja detsembris tihti välislahetustes, siis oli tal võimalik ema külastada alles detsembri keskpaigas, mil ta sai esmakordselt teada makseettepanekust. Ringkonnakohus leidis,²⁸ et maksekäsk tuleb tühistada, kuna maksekäsku ei toimetatud võlgnikule ilma viimase süüta isiklikult kätte.

Ringkonnakohtu praktikast nähtub seega, et kui menetlusdokumendid antakse üle võlgnikuga koos elavale abikaasale vm seaduse nõuetele vastavale pereliikmele, siis üldiselt eeldatakse, et võlgnik pidi dokumendid kätte saama. Kuid võlgnikul on võimalik selgitada ja põhistada, et ta ei ela abikaasaga (pereliikmega) koos, et pereliige ei edastanud talle dokumente, et ta viibis makseettepaneku saabumise ajal mujal jne. Sel juhul loetakse, et menetlusdokumente ei õnnestunud isiklikult kätte toimetada võlgniku süüta. Samuti tuleneb Tallinna Ringkonnakohtu praktikast, et maksekäsku ei tühistata olukorras, kus makseettepanekut küll ei toimetatud kätte isiklikult allkirja vastu, kuid on tõendatud, et isik teadis makseettepanekust.²⁹

²⁸ TlnRgKm 17.03.2009 nr 2-07-57321.

²⁹ Vt nt TlnRgKm 22.01.2009 nr 2-08-26263.

6. Muud menetluslikud probleemid

6.1. Avaldaja poolt esialgselt väljendatud tahte muutmine

Küsimusi on tekitanud olukord, kus avaldaja esialgses avalduses märgib, et soovib vastuväite esitamise korral asja jätkumist hagimenetluses, kuid kui võlgnik esitab vastuväite, siis avaldab tahtet menetlus lõpetada. Üldpõhimõtteks on, et pooled käsutavad oma menetlusõigusi (TsMS § 4), kusjuures kui seaduses ei ole sätestatud piiranguid, siis saab pool ka oma tahtet muuta. Üheks piiranguks on näiteks kaebuste esitamise tähtajad (kui seaduses sätestatud tähtaeg on möödunud, ei saa menetlusosaline tema suhtes tehtud kohtulahendi peale enam edasi kaevata). Samamoodi sätestab TsMS § 429 lg 1 aja, milleni on hagejal võimalik hagist loobuda – nimelt on hagist loobumine võimalik kuni hagi kohta tehtud lahendi jõustumiseni. TsMS § 376 lg 1 kohaselt saab hagi alust või eset üldjuhul muuta vaid asja menetlusse võtmise ja kostjale kättetoimetamiseni. Näiteid piirangutest võib tuua veelgi. Kuid niivõrd, kuivõrd seadus ei sätesta tahte muutmise keeldu, on pooltel seega vastav õigus olemas.

TsMS § 487 lg 1 ja 2 sätestavad kohtu esimesed toimingud pärast seda, kui asi on antud hagimenetlusse: kui maksekäsu kiirmenetluse avaldus ei vasta hagiavalduse nõuetele, kohustab asja hagimenetluse korras menetlev kohus avaldajat esitama oma nõude ja põhjendama seda hagiavaldusele ettenähtud vormis 14 päeva jooksul. Pärast nõude põhjendamist jätkatakse menetlust nagu pärast hagi esitamist. Kostjale antakse nõude põhjenduse kättetoimetamisel ka tähtaeg hagile vastamiseks. Kui pärast vastuväite esitamist on asi antud üle hagimenetlusse ja avaldaja soovib menetluse lõpetada, siis on ilmselt tegemist hagi tagasivõtmise olukorraga. Kui eelmenetlus on lõppenud, siis saab hageja vaid hagist loobuda. Seega kui asi on TsMS § 486 lg 1 alusel juba hagimenetlusse üle antud, siis on menetlusest „vabanemiseks“ võimalik kohaldada kas hagist loobumise (TsMS § 429) või hagi tagasivõtmise sätteid (TsMS § 424 kohaselt võib hageja hagi kostja nõusolekuta tagasi võtta kuni eelmenetluse lõpuni).

Kokkuvõtvalt võib märkida, et üldiselt on avaldajal õigus oma tahtet muuta. Seda on analüüsi autori arvates võimalik järeldada ka asjaolust, et 2009. a. 1. jaanuaril jõustunud TsMS-i muudatuste eelnõu seletuskirjas on TsMS § 486 lg 1 muutmise kohta märgitud: *TsMS § 486 lg-st 1 jäetakse välja sõna „avalduses“ – muudatus seondub TsMS § 482 lg 2 muutmisega, millega antakse avaldajale võimalus menetluse lõpetamist taotlelda mitte ainult avalduses, vaid ka hiljem.*³⁰ Tsiviilkohtumenetlus on loodud siiski menetlusosaliste jaoks ja puudub igasugune mõistlik põhjendus, miks ei peaks menetlusosaline saama oma tahtet muuta, kui see ei kahjusta kellegi teise õigusi.

³⁰ Viidatud sätte esialgne tekst kõlas: *Kui avaldaja on avalduses selgesõnaliselt väljendanud soovi vastuväite esitamise korral menetlus lõpetada, menetlus lõpetatakse.* Käesoleval ajal aga on kõnealune norm sõnastatud järgnevalt: *Kui avaldaja on selgesõnaliselt väljendanud soovi vastuväite esitamise korral menetlus lõpetada, menetlus lõpetatakse.*

6.2. Menetluse peatamine ja peatumine maksekäsu kiirmenetluses

TsMS § 483 lg 1¹ sätestab, et maksekäsu kiirmenetlusele ei kohaldata *käesolevas seadustikus* menetluse peatamise kohta sätestatut.³¹ Sama paragrahvi teise lõike punkti 4 kohaselt jätab kohus menetluse peatumise aluste ilmnemisel³² maksekäsu kiirmenetluse avalduse määrusega rahuldamata. Seega kehtib üldiselt põhimõte, et maksekäsu kiirmenetluses ei ole menetluse peatamine võimalik, peatumise alused aga annavad aluse avalduse rahuldamata jätmiseks.

Praktikas on eelnimetatud normid tekitanud aga tõlgendamisprobleeme koostoimes saneerimisseaduse sätetega. Nimelt on saneerimisseaduse (SanS)³³ § 11 lg 1 p 3 kohaselt saneerimismenetluse algatamise tagajärjeks muu hulgas ka see, et asja läbivaatav **kohus võib ettevõtja avalduse ja sellele lisatud saneerimismõustaja heakskiidu alusel peatada kuni saneerimiskava kinnitamiseni või saneerimismenetluse lõppemiseni kohtumenetluse, milles on ettevõtja vastu rahaline nõue**, välja arvatud töösuhte alusel esitatud nõue või elatise tasumise nõue, mille kohta ei ole veel otsust tehtud.

Tekib küsimus, kas saneeritava ettevõtja suhtes toimuvat maksekäsu kiirmenetlust on või ei ole kohtul võimalik peatada ja kui peatamine ei ole võimalik, siis kuidas üldse on tagatud saneerimisabinõude rakendamine. Ühest küljest on saneerimisseadus eriseadus, teisest küljest on maksekäsu kiirmenetlus spetsiifiline menetlus, mille peatamine ei lähe kokku selle menetluse olemusega.

Analüüsi autori arvates on üks võimalik ja mõistlik tõlgendus see, et TsMS § 483 lg 1¹ viitab selgelt TsMS-s ette nähtud peatamise alustele (*...ei kohaldata käesolevas seadustikus menetluse peatamise kohta sätestatut...*) ja kuna saneerimisseadus on eriseadus, siis võiks olla võimalik peatada ka maksekäsu kiirmenetlust.

6.3. Määruskaebuse esitamine maksekäsu kiirmenetluses

Praktikas põhjustab palju probleeme küsimus, millised määrused on maksekäsu kiirmenetluses kaevatavad ja millised mitte. Seaduse algse mõtte kohaselt oli kogu maksekäsu kiirmenetluse normistik kavas kujundada nii, et TsMS-i vastavas alajaotuses sisalduvad normid on tervikuna erinormid muude TsMS-i sätete suhtes. Peeti silmas põhimõtet, et vaidlustada saab vaid neid lahendeid, mille kohta oli vastav selge norm. Pärast TsMS-i § 488¹ täiendamist lõikega 1¹ 1.01.2010 muutus regulatsioon ebaselgeks, sest kõnealune norm sätestab, et võla tasumise tõttu tehtud menetluse lõpetamise määruse peale ei saa esitada määruskaebust. Antud normi põhjal jääb mulje, et menetluse lõpetamisel näiteks TsMS § 486 lg 1 sätestatud alusel on määruskaebuse esitamine lubatud.³⁴ Muudatuse sisse viinud eelnõu seletuskirja kohaselt: *täiendatakse senist regulatsiooni, kui on menetlus lõpetatud võla*

³¹ Menetluse peatamist reguleerivad TsMS §-d 355-360.

³² TsMS § 353, 354

³³ RT I 2008, 53, 296; RT I 2010, 2, 3.

³⁴ TsMS § 486 lg 1 sätestab: Kui võlgnik õigel ajal esitab makseettepanekule vastuväite, jätkab makseettepaneku koostanud kohus asja menetlemist hagimenetluses või annab asja üle maksekäsu kiirmenetluse avalduses nimetatud kohtule või poolte ühises taotluses nimetatud kohtule. Kui avaldaja on selgesõnaliselt väljendanud soovi vastuväite esitamise korral menetlus lõpetada, menetlus lõpetatakse.

tasumise tõttu. Kui võlg on tasutud ning avaldaja seda kinnitab, puudub vajadus edasi kaebamiseks. Hetkel kehtib üldine edasikaebamise õigus lõpetamise määrusele. Seega ei ole ka seletuskirjas väljendatu kooskõlas minimaalse vaidlustamisvõimaluse põhimõttega, mida vastavate normide koostamisel esialgu väidetavalt silmas peeti.

Määruste vaidlustamise üldreegel on, et puudutatud isik saab kaevata nende määruste peale, mille peale edasikaebamise võimalus on seaduses ette nähtud (TsMS § 660 lg 1). Hagita menetluses võib TsMS § 660 lg 3 kohaselt maakohtu **menetlust lõpetava määruse peale esitada määruskaebuse** isik, kelle õigust on määrusega kitsendatud, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti. Hagita menetluses tehtud **muu määruse peale** võib edasi kaevata **üksnes seadusega sätestatud juhul**. See tähendab, et menetluse lõpetamise määruse peale edasikaebamine on puudutatud isikutele nende õiguste kaitseks tagatud ja kui see mõnel konkreetsel juhul ei ole lubatud, siis peab see olema ka seaduses selgelt sätestatud. Kõigi muude määruste puhul on vastupidi – edasikaebamise võimalus peab olema seaduses selgelt ette nähtud.

Maksekäsu kiirmenetlus on üks hagita menetluse liike (TsMS § 475 lg 1 p 1). TsMS § 486 lg 1 lause 2 alusel tehtud määrus on menetlust lõpetav määrus hagita menetluses, seadus ei sätesta määruskaebuse esitamise keeldu ja TsMS § 660 lg 3 alusel peaks seega olema võimalik esitada määruskaebus ka maksekäsu kiirmenetluses tehtud menetluse lõpetamise määruse peale.

Lisaks tuleks analüüsi autori arvates asuda seisukohale, et niivõrd, kuivõrd on maksekäsu kiirmenetluses kohaldatavad TsMS-i üldnormid (nt TsMS § 423), on kohaldatavad ka vastava regulatsiooni alusel tehtud lahendi kohtuliku kontrolli mehhanismid.

Üheks praktikas tõusetunud küsimuseks on ka see, kas olukorras, kus kohtul ei õnnestu maksekäsku võlgnikule kätte toimetada, võib maksekäsu TsMS § 661 lg 2 lausele 3 tuginedes lugeda jõustunuks 5 kuu möödumisel määruse tegemisest.

TsMS § 661 lg 2 kui üldnorm sätestab määruskaebuse esitamise tähtaja, mis on nii hagimenetluses kui ka hagita menetluses tehtud määruste puhul 15 päeva määruse kättetoimetamisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Sama sätte kolmas lause näeb ette, et määruskaebust ei saa esitada viie kuu möödumisel hagimenetluses või hagita menetluses määruse tegemisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

Tõlgendamisprobleem on tekkinud TsMS-i üldnormide ja maksekäsu kiirmenetlust reguleerivate erinormide kollisioonist. Kuna TsMS § 489¹ lg 1 reguleerib määruskaebuse esitamist spetsiifiliselt maksekäsu kiirmenetluses ja on TsMS § 661 lg 2 suhtes erisätteks, siis tuleb asuda seisukohale, et viimatinimetatud norm maksekäsu kiirmenetluses ei kohaldu.

6.4. Varatu ühing ja maksekäsk

Kui juriidilisest isikust võlgnik on likvideerimisel ja ilmneb tema maksejõuetus, pankrot raugab ja samal ajal toimub võlgniku suhtes maksekäsu kiirmenetlus, siis näib maksekäsu tegemine nii võlausaldaja kui ka kohtu seisukohast mõttetu, kuna maksekäsu täitmiseks puudub vara. Praktikast on tõusetunud küsimus, kas selles olukorras saaks kohus teha ka mingi muu lahendi kui maksekäsu. Analüüsi autori arvates on tegemist samasuguse olukorraga nagu ka siis, kui pankroti raugemise korral on pankrotivõlgniku suhtes pooleli muu kohtumenetlus. Menetlust lõpetada saab vaid seaduses selleks ette nähtud alusel. Lahendi tegemisel ei hinnata

selle täidetavust, nt ei saa hagi rahuldamisel või rahuldamata jätmisel lähtuda sellest, kas kohtuotsuse täitmine on võimalik või mitte. Lisaks võib maksekäsul täitedokumendina olla võlausaldaja jaoks mingi iseseisev tõenduslik väärtus (nt kahju hüvitamise nõuete esitamise võimaluse hindamine juhtorgani liikmete vastu vms põhjusel).

TsMS § 428 lg 1 p 5 kohaselt on menetluse lõpetamise aluseks muu hulgas olukord, kus juriidiline isik lõpeb õigusjärgluseta. „Lõppemine õigusjärgluseta“ tähendab aga juriidilise isiku registrist kustutamist.³⁵ Seega seni, kuni võlgnik ei ole registrist kustutatud, puudub alus menetlust lõpetada.

³⁵ RKTkm 5.12.2007 nr 3-2-1-126-07, p 6.

Kokkuvõte

1. Maksekäsu kiirmenetluse norme on muudetud süsteemitult ja see on praeguseks tekitanud ebaselgust mitmes menetluslikus küsimuses. Näiteks ei ole selge, milliste menetlust lõpetavate määruste peale siis ikkagi saab kaevata ja milliste peale mitte. Edasikaebamise võimalused tuleks seaduses senisest selgemini sätestada.
2. Puudub selge seisukoht, mida tähendab „nõue kindla rahasumma maksmiseks“ – kas tegemist on ainult lepingulise täitmisenõudega või võib maksekäsu kiirmenetluses maksuma panna ka muid rahalisi nõudeid. Tallinna Ringkonnakohus on näiteks leidnud, et ka lepingu järgi enamakstud summa tagasinõue allub maksekäsu menetlusele
3. Erinevalt mõistetakse kohtu kohustust kontrollida avalduse laekumisel nõude võimalikke vastuväiteid. On ebaselge, millises ulatuses on vastuväitele tuginedes võimalik hiljem vaidlustada maksekäsk ka juhul, kui makseettepanekule ei esitatud õigel ajal vastuväidet. Analüüsi autori arvates tuleks arvestada, et maksekäsu kiirmenetlus on formaliseeritud menetlus, kus võlgniku õigused peaksid eelkõige olema tagatud vastuväite esitamise võimaluse kaudu, mistõttu ei saa õigeks pidada seda, kui kohus näitab üles sama suurt aktiivsust objektiivse tõe väljaselgitamisel kui muus hagita menetluses. Kui avaldaja esitatud andmete põhjal olid maksekäsu eeldused täidetud ja võlgnik vastuväidet ei esitanud ning ei esinenud mõjuvat põhjust vastuväite mitteesitamiseks, siis ei tohiks sisuliste vastuväidete esile toomine ja tõendamine alles määruskaebuses anda põhjust maksekäsu tühistamiseks, sest sellisel juhul kaotakse kiirmenetlus olulisel määral oma algse mõtte.
4. Kuna tegemist on formaliseeritud menetlusega, siis ei tohiks kohtustatistikas seda liiki määruste tühistamine kajastuda etteheidetavana kohtu tegevusele (vähemalt mitte ulatuses, milles tühistamise põhjuseks on menetluse jätkumine vmt põhjused).
5. Analüüsi autori arvates ei saa õigeks pidada sms-laenude menetlemist maksekäsu kiirmenetluses. Menetlusökonoomia seisukohast ja kohtute töö kiirendamise aspektist on tegemist mugava lahendusega, tegelikult aga ei kontrollita formaliseeritud menetluses tehingu võimalikku tühisust. Kiirlaenu võlgnike õigused ei pruugi seega olla tagatud.

Kokkuvõttes leiab analüüsi autor, et soovitav oleks korraldada maksekäsu kiirmenetluse teemaline ümarlaud, kus vastava menetlusega tegelevad isikud saaksid oma probleeme arutada, selgitada välja parim praktika ja vajadusel formuleerida ettepanekud menetluse selgemaks ja efektiivsemaks muutmiseks.